

SZÉNÁSZKY MÁRIA

Szepesy Ignác kulturális tevékenysége

Pécs kultúrájának előzményei távoli időkre nyúlnak vissza. A település már a rómaiak idején várossá fejlődött és a vidék közigazgatási, kulturális centruma lett. A népvándorlás időszaka sem söpörte el, a honfoglalás után is hamarosan fejlődésnek indult. Szent István püspöki székhelyé tette Pécsset. Ettől kezdve az egyház kiemelkedő alakjainak jelentős szerepe volt a város kulturális életében. Moór,¹ Simon,² Kalán³ püspökök irodalmat, történelmet szerető és művelő főpapok voltak. A Nagy Lajos által 1367-ben alapított egyetem fenntartásához az akkori püspök, Vilmos anyagilag is hozzájárult. Janus Pannonius idején a város neve az ország határain túl is ismertté vált.

A török uralom megszűnése után Berényi Zsigmond papnevelő intézetet építtetett. Utóda Klimó György is sokat tett a városért. 1770-ben létrehozta a Collegium Historicumot, ahol Koller József vezetésével folyt a pécsi egyházmegyére vonatkozó iratok, források feldolgozása.⁴ Az 1773-ban alapított nyomda is az ő nevéhez kapcsolódik. 1774-ben, az országban elsőként, nyilvánossá tette az általa létesített könyvtárat, 1776-ban pedig megnyitotta az ország első leányiskoláját. Jelentős alkotásai azonban halála után elsorvadtak. Ennek ellenére tevékenységével – mely valóban jelentős volt – nagyon sok történész, kutató foglalkozott. Kevésbé ismert azonban az utódai közül kiemelkedő Szepesy Ignác alakja, munkássága. Méltánytalanul, hiszen Szepesy pécsi püspöksége idején olyan jelentős intézményeket hozott létre a városban, melyek többsége ma is működik.

Tekintsük át tehát, mely tetteivel érdemelte ki Szepesy Ignác azt, hogy a város ma is tisztelettel emlékezzék meg róla! Annál is inkább, mert éppen 1988-ban volt a nagy egyéniség halálának 150. évfordulója.

¹ HAAS Mihály: *Baranya*. Emlékirat. Pécsset, 1845. 281.

² GÁLOS Magda: *A régi Pécs szellemi élete*. Pécs, 1933. 5.

³ HAAS Mihály: *i. m.* 282.

⁴ BORSY Károly: *Kétszáz éves az Egyetemi Könyvtár*. = Dunántúli Napló 1974. okt. 13. 7.

Szepesy Ignác⁵ 1780. augusztus 13-án született Noszvajon,⁶ a család Eger közelében levő kastélyában. Az alsóbb iskolákat Eperjesen, Miskolcon és Egerben végezte. Tanulmányi előmenetele kimagasló volt, s hamar megnyilatkoztak jellemének kiváló tulajdonságai is, mellyel tanárai és társai megbecsülését is kiérdemelte. 1802-ben a pesti egyetemen bölcsészeti, a bécsi egyetemen pedig teológiai doktori oklevelet szerzett, 1803-ban pappá szentelték.

A papi pályán gyors sikereket ért el, 1805-ben már plébános volt, 1808-tól kanonoki kinevezést kapott. 1819-ben pedig Erdély püspökévé nevezték ki. Az eseményről a Tudományos Gyűjtemény is beszámol.⁷ Új egyházmegyéjében számos a nép megelégedésére szolgáló intézkedést tett. Papnevelésre, templomok építésére nagy összegeket áldozott saját jövedelméből.⁸ Végül mégis kényszerűségből távozott Erdélyből, mert az 1822. év elejére összehívandó zsinat előkészületeként nem javaslatokat gyűjtött össze, hanem teljes egyházmegyei törvénykönyvet készített. A művet a maga felelősségére kinyomtatta és ezt küldte el az 1822. szeptember 8-án megnyílt zsinatra.⁹ E törvénykönyvben¹⁰ Szepesy nemcsak az egyházi rendeleteket foglalta össze, hanem a kormány által kibocsátott mindazon rendelkezéseket is, melyek valamiképp érintették az egyház működését is. Művével, melyet ráadásul sem egyházi, sem világi cenzúra alá nem bocsátott, mind az állami, mind az egyházi vezetők haragját magára zúdította. Szepesy a több oldalról érkező támadások ellenére sem volt hajlandó visszavonni a *Statutát*, s végül a törvénykönyv körül levő huzavona hatására inkább távozott Erdélyből. A számára följánlott több püspöki szék közül ő a pécsit választotta.

A város és az egyházmegye örömmel fogadta a hírt, hogy új püspökük Szepesy Ignác lesz. Valószínű, ismerték hírét, eddigi tevékenységét és mindezek jó ajánlólevelnek bizonyultak számára. Reményük lehetett arra, hogy a három éve üres püspöki székbe nagy elődökhöz méltó utód kerül. A hangulatot, mellyel a város fogadta, jól példázza Egyed Antal költő üdvözlő verse:¹¹

⁵ Szepesy Ignác nevét mindig egy s-sel írta. Az irodalomban számos helyen, sőt sajnos még a pécsi Székesegyház előtt álló szobrának talapzatán is hibásan Szepessy szerepel. A tévedés onnan eredhet, hogy a család többi tagja valóban ilyen formában használta a nevet. Erre utal GERECZE Péter is *Négyny Szepesy Ignác báró pécsi püspök és emlékszobra Pécsen* című munkájának 16. oldalán.

⁶ Valamennyi forrás Egert jelöli Szepesy Ignác születési helyéül, de Borsy Károly kutatásai nyomán kiderült, hogy ez az adat téves.

⁷ *Tudományos Gyűjtemény* 1819. X. köt. 119.

⁸ GERECZE Péter: *Négyny Szepesy Ignác püspök és emlékszobra Pécsen*. Pécs, 1893. 5.

⁹ BORSY Károly: *A Lyceum nyomda alapítása*. (Kézirat.) 17. Forrása: HERMANN Egyed: *Az 1822-i erdélyi egyházmegyei zsinat*. Bp. 1936. 27. (Klny. a pécsi Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet ötödik Évkönyvéből.)

¹⁰ *Statuta Almae Diocesis Transsilvanicae Anno 1822 die 17-ma Aprilis in Synodo Dioecessana publicata, et Concordibus votis approbata*. Claudiopoli, Typis Lycei Regii. 352.

¹¹ *Hasznos Mulatságok* 1827. 5. 33.

„Nagy Méltóságú Báró Négyesi Szepesy Ignácz Úrnak az Erdélyi Püspökségről a Pécsire lett általtétetésére

Pécs! tedd le méltán felvett gyászodat,
A' felleg eltűnt, melly nyomott, egedről,
Mosolyogva néz rád szebb napod keletről,
Felejts lesújtó és nagy károdát.”

A város rangjához illő pompával akarta fogadni. A korabeli sajtó¹² jelezte ugyan, hogy mikor indult Erdélyből, de Szepesy szerénységére vall, hogy nem közölte, mikor érkezik Pécsre. Így történhetett, hogy 1828. február 24-én este 9 órakor váratlanul jelent meg a városban.¹³ Nézzük meg, jogos volt-e Pécs öröme? Milyen jellembeli tulajdonságokkal rendelkezett az új főpap, s hogyan kamatoztak ezek a város számára?

Szepesy papként a tőle megszokott lelkiismeretességgel végezte munkáját. Gondját viselte híveinek, papjainak egyaránt. Szuggesztív egyéniségének, remek szónoki képességének eredménye, hogy miséin zsúfolásig megtelt a templom. Rendkívüli emlékezőtehetségét bizonyítja, hogy három óra hosszan át is képes volt prédikálni mindenféle jegyzet nélkül. Ugyanez jellemezte országgyűlési hozzászólásait.¹⁴

Szepesy nemcsak Pécs, hanem az ország kulturális fellendüléséért is sokat tett. Elsősorban azt kell megemlítenünk, hogy politikusként következetesen harcolt a magyar nyelv államnyelvvé tételéért. Már 1822-ben javaslatot tett arra, hogy a szentmiséket magyar nyelven tartsák. Az 1825. évi országgyűlésen magyar nyelven szólalt fel. A magyar nyelv kényszerítés nélküli terjesztésének híve volt. Tekintettel volt a nemzetiségek önérzetére is, hiszen egyházi műveit az egyházmegye mindhárom nyelvén kinyomtatta, s maga is beszélte a nemzetiségi nyelvet. 1833. január 1-től¹⁵ elrendelte – a verőcei esperesség kivételével – a katolikus egyházi anyakönyvek magyarul történő vezetését. A magyar nyelv magas szintű oktatásának biztosítása érdekében javaslatot tett tanítóképzők felállítására. Egy magyar nyelvtankönyv készítését pedig anyagilag is támogatta.¹⁶

Szepesy Ignác maga is tudós volt. Számos cikket, könyvet írt. Fő műve a *Szentírás fordítása*, melynek hat kötetét saját költségén jelentette meg nyomtatásban, 1834-től 1836-ig. Tudományos tevékenységének elismeréseként 1830-tól a Magyar Tudományos Akadémia igazgató tanácsának tagja lett, 1831. február 15-én pedig tiszteletbeli taggá választották. 1832-től évi 600 forint támogatást adott az Akadémiának.¹⁷

A tudós püspök azt is látta, hogy megfelelő, erre a célra felkészítő oktatási intézmény nélkül tudományos munkát nem lehet végezni. A papok és világiak művelődését egyaránt fontosnak tartotta. Sok új falusi iskolát alapított. Gondoskodott a

¹² *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1827. Karátsony hava (dec.) 18. 48.

¹³ PEITLER Antal: *Négyesi báró Szepesy Ignácz... rövid életrajza...* In: *Egyházi beszédek...* Pécs, 1839. I. köt. XV.

¹⁴ PEITLER Antal: *i. m.* XXXV.

¹⁵ KISS Géza: *Harc a magyar államnyelvért a soknemzetiségű Baranyában.* = Baranyai Helytörténetírás 1978. 419.

¹⁶ FERENCZY Jakab – DANIELIK József: *Magyar írók életrajzgyűjtemény.* Pest, 1856. 236–237.

¹⁷ MENDLIK Ágoston: *Négyesi báró Szepesy Ignácz, pécsi püspök.* = *Hazánk* 1860. 188.

tanítók továbbképzéséről is. Ezeknél nagyobb jelentőségű azonban, hogy támogatta a várost régi vágyának elérésében, a felsőfokú képzés megindításában. A papnevelő intézetben 1828/29-től kétéves bölcsészeti tanfolyamot indított. Az intézetet világiak nem látogathatták, pedig sokan szívesen jelentkeztek volna a tanulók sorába. Tulajdonképpen a Helytartótanács¹⁸ is sugalmazta, hogy még két tanár alkalmazása esetén az intézet nyilvánossá tehető. Ez a lehetőség és a növekvő helybeli – nemcsak pécsi, hanem a környező, megyei – igények, párosulva a püspök tudományok iránti szeretetével és nagylelkűségével, eredményezték Szepesy elhatározását a kulturális élet fellendítését szolgáló felsőfokú iskola és az azt szolgáló intézmények létrehozására.

A két karú Lyceum együttes alapítását tartalmazó oklevél 1835. augusztus 8-án kelt, s már augusztus 27-én jóváhagyatott.¹⁹ Az alapítólevél a következő intézményekre terjedt ki:

1. A két-fakultásos jogi és bölcsészeti Lyceum
2. Püspöki nyilvános könyvtár
3. Lyceum nyomda
4. Tanítóképző intézet.

Szepesy 100 500 forintot áldozott a Lyceum-alapítványra. Több részletben tudta csak letenni az összeget a városnál. Az első 5000 forintot 1831. január 31-én helyezte el.²⁰

A könyvtártörténeti szempontból számunkra érdekes püspöki könyvtár története szorosan összefügg a Lyceuméval, hiszen a könyvtár végül az eredetileg a Lyceum számára készült épületet kapta meg otthonául. Tekintsük át ennek történetét!

A város és a megye régi óhaja, hogy ismét legyen főiskolai rangú képzés Pécsen, fokozatosan valósult meg. Alapja a papneveldehez csatolt bölcsészeti tanfolyam volt.

Szepesy a tanfolyam számára új épületben kívánt tanteremről gondoskodni. Amint a város erről értesült, fölhasználta az alkalmat régi vágyainak, a jogi karral ellátott főiskolának az elérésére. 1829. május 11-én memorandumot intézett a püspökhöz. A memorandum nem hárította az egész terhet a püspökre, csak általánosságban kérte, hogy a pécsi főiskola visszaállítására irányuló törekvéseket pártfogolja, támogassa, mert a polgárság a célra megkívánt nagy költség vállalására anyagilag gyöngye. Szepesy 1829. május 15-én írt válaszában közölte a várossal, hogy a Püspöki Lyceum épületét a város óhajának megfelelően olyan tágasra tervezteti, hogy a teológia és bölcsészeti szakokhoz jogi kar is csatolható legyen.²¹

Az épület munkálatai hamar megkezdődtek. A telket a város adományozta. Két felajánlott terület közül Szepesy azért választotta az Iskola utcában (Schulgasse) levőt, mert ez csendesebb volt, s a papnevelde épületéhez is közelebb esett. A telket tulajdonképpen a „normáliskola” udvarából választották le.

¹⁸ KOPCSÁNYI Károly: *A pécsi akadémia múltja és jelene*. Pécs, 1897. 8.

¹⁹ Az első alapítólevél, mely 1832-ben készült, csak a bölcsészeti karra vonatkozott.

²⁰ Bm. L. Pécs v. tanácsulése jkv. 350/1831.

²¹ Cs[ERKÜTI] A[dolf]: *A pécsi jogliceum keletkezéséről*. = Dunántúl 1917. okt. 6. 3.

1829. május 24-én a helyszínen adták át a tervrajzot a püspöki uradalom prefektusának, Reisz Józsefnek, aki a püspököt képviselte. A város küldöttsége magával vitte a 393 négyszögölnyi telek és környékének térképvázlatát, a prefektus pedig az épület tervrajzát.²² Mivel itt egy síkator volt, a püspök óhajára az épület előtt utcát nyitottak, oly módon, hogy a területet lezáró telek kerítését beljebb helyezték, majd a város az utca kikövezéséről is gondoskodott.²³ A város kikötése az volt, hogy a létesítendő főiskolának ne Püspöki Lyceum, hanem Szepesy Lyceum legyen a neve, mert ez a név a városra nézve halhatatlan.²⁴ A telken 40 000 p.forint – más források szerint 100 000 v.forint – költségen építette fel Szepesy az épületet. A terveket Piacsek József készítette el. 1830-ban elkészült az épület, mely 1831. április 6-ától adott otthont a bölcsészeti karnak. Két év múlva pedig a jogi karon is elkezdhették az oktatás. A tanítás azonban akkor már nem az eredetileg e célra emelt intézményben folyt, mert Szepesy közben alkalmasabb épületet is talált, a pálosok volt rendházát, melyet megvásárolt és saját költségén felújíttatott. Mikor elkészült, ide költözött a Lyceum, annak helyére pedig a püspöki könyvtár került.

Szepesy könyvtárral való kapcsolata nem előzmény nélküli. Egri kanonoksága idején az egri közkönyvtárak felügyelője.

„A megyebeli könyvtár gondviselése bízatak reá, melyet fáradtságot és költséget legkevesebben sem kímélve rendbe hozza; a könyvek szerzőjének, s tartalmának névlajstromot, és bőr mutató táblákat készít, úgymint melyek nélkül a legnagyobb s gazdagabb könyvtár nem egyéb, mint egy sűrű, s bozotos erdő, mellyben kigázolhatási remény nélkül bujkál idestova az utas, továbbá olvasótermet nyitattott mellette, s ezt tulajdon költségéből szükséges bútorral látta el”²⁵

Hasonló munkát végzett Gyulafehérvárott a Batthyaneum könyvtárában is. Ő rendelte el a külön könyvtári célokat szolgáló épület építését, melyre 80 000 forintot áldozott. Nevéhez fűződik az állomány szakok szerinti felállíttatása és katalogizálása is. A munkát három év alatt Cseresznyés Antal végezte el.²⁶ Szepesy ismerte tehát, milyennek kell lennie egy jó könyvtárnak.

A pécsi püspöki könyvtár létrehozása Klimó György püspök nevéhez fűződik. A 15 000 kötetes állományt a püspöki palota nyugati oldalán a toronyszerűen kiképzett épületrészben helyezték el annak idején. Az alapító halála után azonban utódai nem fordítottak gondot a gyűjteményre. Nemhogy gyarapították volna, hanem a könyvtárat felügyelet nélkül hagyták, így annak értékei veszendőbe mentek. Megszűnt a nyilvánossága,²⁷ s ekkor történt az éremtár kirablása is. Ilyen körülmények között Szepesyre várt a feladat, hogy a könyvtár „második alapítójaként” életre

²² Cs[ERKÚTI] A[dolf]: *A püspöki líceum elhelyezésének első terve.* = Dunántúl 1917. szept. 27. 3.

²³ Dm. L. Pécs v. tanácsülési jkv. 1218/1829. máj. 11.

²⁴ Ez a halhatatlanság mára annyit jelent, hogy az épület utcáját, melyet később Szepesy utcára változtattak, ma Leonardo da Vinci utcának hívják!

²⁵ HÖBE Károly: *Négyesi báró Szepesy Ignác pécsi püspök élete.* = Egyházi Tár 1839. (XIII.) május 8. 277.

²⁶ VARJÚ Elemér: *A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár.* = MKsz 1899. 4. 142.

²⁷ HAAS Mihály: *i. m.* 314.

keltse a nagy múltú intézményt, s visszaadja régi fényét, melyről annyi dicsérő írás jelent meg valaha a korabeli lapokban.

Szepesy látta, hogy a könyvtár akkenti állapota elégtelen a meginduló felsőoktatás számára. Hamarosan cselekedett hát! Amikor elkészült a Fő utcában a Lyceum épülete, s az oktatás ott folytatódott, az eredetileg erre a célra szánt Iskola utcai épületbe költöztette a könyvtárat. Nem véletlenül emlegetik a könyvtár második alapítójaként,²⁸ hiszen benne az intézmény könyvkedvelő pártfogóra talált. Szepesy a felsőfokú oktatást is szolgáló könyvtár fejlesztését szívügyének tekintette. Nem elégedett meg azzal, hogy új, az oktatási intézményekhez közelebb eső helyre költöztette, hanem berendezéséről, az állomány feltárásáról is gondoskodott. Mindezekben támaszkodhatott egri működésének tapasztalataira. A berendezés értékét növelik Bartalits Mihály pécsi szobrászművész alkotásai, melyek a könyvtár emeleti termeiben nyertek elhelyezést. A kertben pedig az általa készített apostolszobrok állnak.

Szepesy tervszerű állománygyarapítási politikát folytatott. Különösen nagy figyelmet szentelt a folyóiratoknak, felismervén az új ismeretekhez való gyors hozzájutás jelentőségét. A könyvtárral kapcsolatos teendőkben kitűnő könyvtárosokra támaszkodhatott. A püspök figyelme 1832-ben fordult a könyvtár felé. Ekkor Finta György a könyvtáros. 1833. március 18-ától Vojdás János, a kisszeminárium volt spirituálisja kapta meg a prefektusi állást. Betegségére való tekintettel maga kérelmezte, hogy az állást elnyerhesse, miután Finta György Hímesházára került plébánosnak.²⁹ Vojdás irányításával kezdődtek meg a katalogizálási és könyvtárrendezési munkák, melyeknek alapja a rendezés elvi és gyakorlati szempontjait tartalmazó – Szepesy által 1833-ban összeállított – ún. *Norma* volt. Teljes címe: *Norma Ordinandae publicae Bibliothecae Quinque Ecclesiensis. Posonii, 14-ta aprilis 1833.* A Klímo-könyvtár állományában a X. I. 2. jelzetű kolligátumba van bekötve. A *Norma* által előírt rendezés³⁰ képezi ma is a Klímo-könyvtár rendszerét.

Vojdás nem sokáig tevékenykedhetett a könyvtárban, mert 1835. április 8-án elhunyt. Utóda Virág Mihály lett.³¹ Az ő prefektussága alatt fejlődtek be a katalogizálás munkálatai. A katalógus hat kötetet tesz ki, ebből három betűrendes, három pedig szakok szerinti. Meg kell említenünk még Gradwohl Eduárd nevét is, kire a katalógusok tényleges megírása hárult. Mind a hat kötet az ő kézírásával készült.

A könyvtár az emelet négy északi termét foglalta el, ezenkívül a déli kapuhoz közelebb eső szoba és a mellette levő kisebb helyiségek szolgáltak még könyvtári célokra.

Mindezekről Szepesy Némethy Jánoshoz írt levelében tesz említést.³² A könyvek elhelyezésekor arra ügyeltek, hogy az egyforma nagyságúak és hasonló kötésűek egymás mellé kerüljenek. Így alakult ki Klímo könyveiből az „Aranyterem” és a

²⁸ FÉNYES Miklós: *A pécsi Egyetemi Könyvtár története.* In: Jubileumi Évkönyv. Pécs, 1974. 40.

²⁹ Pécsi Püspöki Levéltár 242/1833.

³⁰ A rendelkezések részletes elemzését lásd: FÉNYES Miklós: *A pécsi Klímo Könyvtár átrendezése az 1830-as években.* Pécs, 1965. 26.

³¹ Pécsi Püspöki Levéltár 418/1835.

³² Pécsi Püspöki Levéltár 746/1832.

„Hártyaterem”. A könyvek elnevezése a kötés táblájára utal, melyek egy részét fehér hártýába, illetve fehér, préselt dísnóbörbe, más részüket a gerincen valódi aranyozással dúsan díszítve barna borjúbörbe kötötték. Néhány szép kötés a helybeli könyvkötő mester munkáját dicséri. A fenti szobák egyben olvasóteremként is szolgáltak. A középső teremben, a tölgyfából készült, rokokó faragványokkal díszített könyvállványokon Szepesý könyvei nyertek elhelyezést. A püspök a könyvtár állományát mintegy 4000 ajándékkötettel gyarapította. A Klimó által létesített s azóta kirabolt pénzügyjteményt és ásványtárat is tovább bővítette.³³

A könyvtár Szepesý gondoskodása nyomán tehát az első alapító szellemének megfelelően ismét nyilvános lett, a város szívében, szép környezetben, jól feltárva működhetett. Erről számolt be Vojdás Szepesýhez írt levelében³⁴:

„A nyilvános könyvtárban minden rendben megy. Naponta több-kevesebb olvasónk van, akik örömmel és gyönyörködve olvasnak. . . mindenféle könyveket és folyóiratokat. . . melyeket. . . a katalógus alapján kérnek.”

A könyvtár látogatói számára vendégkönyvet is nyitottak, hogy az olvasók nevüket és a könyvtárról alkotott véleményüket bejegyezhesék. A vendégkönyv elemzésével külön tanulmány foglalkozik.³⁵

Klimó halála után számos értékes könyv elveszett az állományból. Szepesý okult ebből, ezért külön szabályokat állapított meg a könyvek védelmére. A *Norma* 2. pontja tartalmaz intézkedéseket a könyvek elvesztésének és rongálásának megakadályozására. Egy 1835-ben írt levelében pedig három hónapban szabta meg a kölcsönzések határidejét.³⁶ Látjuk, hogy jó gazda módjára figyelt a gyakorlatias dolgokra, s mindezt nem saját jövedelmének gyarapítására, hanem a Lyceum-alapítvány érdekében tette.

Szepesýnek a könyvek iránt érzett szeretetét bizonyítja, hogy figyelmet szentelt a gondolatok írásbeli rögzítésének. Rendkívül fontosnak tartotta a könyveket, a professzorok számára a tanszéken biztosította a tantárgy oktatásához szükséges olvasmányokat (tanszéki könyvtár!). Jó didaktikai érzékre vall azon intézkedése, hogy a tanár, hacsak lehet, könyvből és ne kéziratból tanultasson tanítványaiival, hiszen kár a drága időt „az oskolában dictálással pazarlani.”³⁷ Az volt a szokása, hogy az év végi vizsgákon maga is megjelent. Minden tanév végén két papnövendéket kijelöltetett a tanárok által, hogy

„azok a bölcsészeti és hittani tudományokból fényes hallgatóság előtt vitatkozásokat tartsanak; a tételeket ki is nyomtatta, s a vitatkozókat öt-öt arannyal jutalmazta meg azon atyai tanáccsal, hogy azokon maguknak könyveket szerezzenek.”³⁸

33 PEITLER Antal: *i. m.* XXVI.

34 Pécsi Püspöki Levéltár 151/1835.

35 ASZTALOS Miklós: *A Püspöki Könyvtár vendégei 1835–1925.* = Dunántúl 1925. április 5.

36 Pécsi Püspöki Levéltár 418/1835.

37 PEITLER Antal: *i. m.* XVII.

38 SZAUTER Antal: *Emléklapok B. Szepesý Ignác. . . arczképének. . . leleplezési ünnepélyéről.* Pécs, 1869. 28.

Paptársait pedig arra buzdította:

„szabadon szólj, és ha tisztának találandod beszédedet, ne csak szóval közöld, hanem könyvben is, mert a magyaroknak erre szükségük van.”

Ranolder Neptun János³⁹ is Szepesy buzdítására készítette el *Hermeneuticae biblicae generalis principia rationalia christina et catholica* című művét. Minden papjától írásban kívánta könyveinek lajstromát is.⁴⁰

Szepesy másik, szintén a könyvkultúrát szolgáló intézménye a Lyceum nyomda létrehozása volt. Szepesy 1833-ban küldte el nyomdaalapítási kérelmét a Helytartótanácsához. 1834. június 19-i keltezéssel megérkezett a Lyceum nyomda engedélyokirata.⁴¹ Az új nyomda építési munkálatai 1836-ban kezdődtek meg. Az alapítólevél szerint a nyomda a püspöki javadalmak költségén, a „lyceum használatára nyitattik”, így az épületet is annak közvetlen szomszédságába telepítette Szepesy. A telek eredetileg a pálosok kolostorával és telkével összefüggő terület volt. A rajta levő épületet, mely valamikor a pálosok cselédjeinek szolgált lakhelyül, alakították át a nyomda céljaira. Életrajzírói szerint 50 000⁴² váltó forintot költött a püspök az intézményre. 1837-ben Szepesy a keleti és déli szomszédos ingatlant is megvette, hogy betűöntő műhelyt⁴³ létesítsen. Ezt azonban halála miatt már nem tudta megvalósítani.

A nyomda felszerelésében nagy segítségére volt Szepesynek Johann Paul Sollinger,⁴⁴ a bécsi királyi Egyetemi Nyomda vezetője. Ő szerezte be és küldte Pécsre a berendezéshez szükséges eszközöket, tájékoztatta Szepesyt a várható költségek nagyságáról is. Ezenkívül legjobb szedőjét, Nagy Benjamint⁴⁵ is a Lyceum nyomda rendelkezésére bocsátotta. Így aztán a korabeli viszonyok között magas színvonalú nyomdát sikerült létrehoznia. Négy sajtója, továbbá jelentős mennyiségű és meglepően változatos stílusú betűanyaga bármilyen nagy munka elvégzésére is alkalmassá tette. Nagy Benjamin is szakmáját szerető és ismerő factornak bizonyult. A munkássága alatt készült műveket szép, ízléses tipográfia, tiszta nyomás jellemzi.

Szepesy Ignác 1838. július 16-án halt meg, az általa létrehozott intézmények azonban túléltek őt.

Az eredetileg a Lyceum számára emeltetett épület ma az Egyetemi Könyvtárnak ad otthont, benne a Klímo- és a Szepesy-gyűjtemény különgyűjteményként megtalálható. A könyvtár a közelmúltban új épületszárnyal bővült. A 160 évvel ezelőtt emelt könyvtárat „kinötte” az intézmény, s ezért a volt Belvárosi Iskola épületét is

³⁹ SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái XI.* Bp. 1906. 542–545.

⁴⁰ MENDLIK Ágoston: *i. m.* 137.

⁴¹ KOPCSÁNYI Károly: *i. m.* 133–134. közli a latin nyelvű szöveget.

⁴² Más források 30 000 forintot említenek. Az eltérés valószínűleg átszámítási problémákból adódik.

⁴³ PEITLER Antal: *i. m.* XXIV.

⁴⁴ A Sollinger által írt levél a Pécsi Püspöki Levéltárban található, 652/1836. számon. Magyarra fordította BORSY Károly.

⁴⁵ Életrajzával Borsy Károly foglalkozott.

a könyvtár rendelkezésére bocsátották. Ez az az iskola, melynek udvarából annak idején a könyvtár — illetve eredetileg Lyceum — céljára telket választottak le.

A Lyceum nyomda szintén tovább működött Szepesy halála után is. 1856-tól bérebe adták, majd Zichy Gyula püspök tulajdonába került. 1911. március 12-étől a Pécsi Katholikus Hírlapkiadó és Nyomda Részvénytársaság üzemeltette a nyomdát az épületben, mely jelenleg a Híradástechnikai Gépgyár Elektrotechnikai Gyáranak ad otthont.

Szepesynek gondja volt a város szépítésére is. A székesegyházon végzett munkálatok, a sétatér létrehozása is az ő emlékét idézik. A városháza építéséhez is hozzájárult.

A pécsi teendők mellett jutott energiája országos gondok megoldására is. Aktívan vett részt az országgyűléseken. Harcolt a magyar nyelv államnyelvvé tételéért. Miközben ő maga jelentős tudományos munkát végzett, támogatta más tudósok és a Magyar Tudományos Akadémia munkáját is. Mindezt úgy tette, hogy maga szerényen élt. „Az öltözetben — asztalanál — házi eszközökben udvari cselédjeiben minden fényűzést került.”⁴⁶

A felsoroltak mind azt bizonyítják, hogy Pécs sokat veszített volna, ha annak idején Szepesy nem ezt a várost választja működési helyének.

Pécs nem is mulasztotta el, hogy háláját kifejezze. 1833-ban a Lyceum telkének délkeleti sarkán félkör alakú kőmedencével csorgókutat létesített a város, melyet az alapító Szepesy tiszteletére Szent Ignác szobrával díszítettek.⁴⁷ 1834. április 15-én⁴⁸ arcképét helyezték el a városháza tanácstermében. A Lyceum tanítványai által írt dicsérő sorok összegyűjtve nyomtatásban is megjelentek. 1869. július 16-án a tanítóképző intézetben tartottak nagyszabású ünnepséget⁴⁹ a püspök arcképének leleplezésekor. Az ezen alkalomra készült kiadványban számos vers, méltatás jelent meg Szepesyről. 1893. október 21-én pedig felavatták az alakját őrző ércszobrot, melyet Kiss György pécsi szobrászművész készített el.⁵⁰ A szobor leleplezése alkalmából a Pécsi Napló 1893. évi 256. száma rendkívüli mellékletet adott ki Szepesy méltatásával. Utcat is neveztek el róla.

Nem maradt el munkájának országos szintű elismerése sem. 1835-ben a Szent István vitézrend közép-keresztjével tüntették ki.⁵¹ 1836-ban pedig 17 vármegye óhajának eleget téve

„Szepesynek az ország részére tett alapítványát törvénybe iktatták, ily dicső tettnek örök hálaival való megtiszteltetését óhajtván.”⁵²

⁴⁶ HÓBE Károly: *i. m.* 280.

⁴⁷ MADAS József: *A pécsi pálosrendház (jelenleg Széchenyi Gimnázium) telkének kialakulása.* = Pécsi Népszaki Szemle 1971. 2. 21.

⁴⁸ KOPCSÁNYI Károly: *i. m.* 26.

⁴⁹ Az ünnepségen elhangzottakat SZAUTER Antal említett műve (l. a 38. sz. jegyzetet) tartalmazza.

⁵⁰ GERECZE Péter: *i. m.* 21.

⁵¹ Udv. R. kelt 1835. május 21-én. 7181/461. Közli: KOPCSÁNYI Károly: *i. m.* 26.

⁵² A kérelmet Pécs városa indította el.

Halála után a Magyar Tudós Társaság emlékülést tartott, melyen a Bitnicz Lajos által írt emlékbeszédet Czuczor Gergely olvasta fel.⁵³

Ma Pécs városában csak szobra őrzi emlékét. A püspök méltó lenne arra, hogy az egykori Szepesy utca ismét az ő nevét viselje. A Pécsi Városvédő Egyesület néhány tagja tett is ilyen irányú javaslatot. Halálának 150. évfordulója alkalmából 1988. november 3-án a Pécsi Akadémiai Bizottság székházában emlékülést tartottak.

SZÉNÁSZKY, MÁRIA

Die Kulturtätigkeit von Ignác Szepesy

Unter den Erzpriestern der südtransdanubischen Stadt Pécs (Fünfkirchen) ist das Leben und die Tätigkeit des Bischofs von Pécs, Ignác Szepesy (1780–1838) weniger bekannt: seit 1819 war er Bischof in Siebenbürgen, seit 1822 Bischof von Pécs. Der Verfasser zählt die wichtigeren Momente der kulturellen Tätigkeit von Ignác Szepesy auf. Die Reihe derer begann mit seinem Kampf für die ungarische Sprache. Auf Grund seiner Artikel, Bücher und Übersetzungen wurde er 1831 zu Ehrenmitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften erwählt. Während seiner Arbeit als Schulorganisator hielt er im Seminar einen zweijährigen Lehrkurs für Philosophie. Sein Hauptwerk war aber die Stiftung des Lyceums in 1835; auch die Bibliothek des Bistums bekam ihren Platz im demselben Gebäude. Die Abhandlung beschäftigt sich mit der bibliothekarischen Laufbahn von Szepesy: zur Zeit als er Domherr zu Eger (Erlau) war, war er Inspektor der öffentlichen Bibliotheken von Eger, später war er in der Bibliothek des Gyulafehérvärer Batthyaneum tätig. Szepesy wurde der „zweite Begründer“ der Bibliothek von Pécs, die nach dem Tode Klímo's zurückfiel. Er sorgte für ihre Einrichtung und für die Eröffnung ihres Stocks. Er ließ den Stock planmäßig ergänzen. Er konnte sich damals auf gute Bibliothekare stützen. Er machte die Bibliothek wieder öffentlich. Am Ende beschäftigt sich die Abhandlung mit seiner Tätigkeit bei der Begründung des Druckerei des Lyceums.

⁵³ BITNICZ Lajos: *Emlékbeszéd báró Szepesy Ignác igazgató és tiszteletbeli tagfelett.* In: Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. 4. Budán. A Magyar Kir. Egyetem betűivel. 1840. 117–225.